

Relacja z konferencji „Społeczność żydowska w Małopolsce”

W ramach uroczystości „Pamięć Pokoleń” w Archiwum Państwowym w Kielcach 4 lipca 2018 r. odbyła się konferencja popularno-naukowa „Społeczność żydowska w Małopolsce”. Obrady zaszczylicili swoją obecnością m.in. Wojewoda Świętokrzyski Agata Wojtyszek i senator RP Krzysztof Słoń.

Spotkanie składało się z dwóch części. Moderatorem pierwszej z nich była dr hab. prof. UJK Beata Wojciechowska, a rozpoczęło ją wystąpienie **Krzysztofa Tworogowskiego** (Urząd Miasta Kielce) na temat: *Endlösung der Judenfrage-Seminaria naukowe w Berlinie. Współpraca Urzędu Miasta w Kielcach z Gedenk-Und Bildungstätte Haus der Wannsee-konferenz. Referent* przedstawił prezentację ilustrującą wieloletnie kontakty z partnerami z Niemiec na płaszczyźnie edukacyjnej, wyjazdy muzealników, nauczycieli, animatorów kultury i naukowców do Berlina. W wyniku współpracy odbyło się szereg spotkań przybliżających różne sposoby upamiętniania historii społeczności żydowskiej w Berlinie. Na uwagę zasługuje aktualna kwestia próby upamiętnienia przez stronę polską ważnej postaci dla polskiej historii gen. Bronisława Roi zamordowanego w Sachsenhausen koło Berlina. Następnie *Sposoby upamiętniania kultury żydowskiej w Chęcinach jako przykłady wkładu jednostek samorządowych w ochronę dziedzictwa narodowego* zaprezentował **Konrad Szymański** (Urząd Miasta Chęciny). *Przedstawiona prezentacja przedstawiała ogrom prac podjętych przez Urząd Miasta Chęciny celem upamiętnienia historii społeczności żydowskiej oraz dialogu między stronami. Referent zaprezentował różne projekty edukacyjne, pielęgnowanie zabytków, organizowanie spotkań i konferencji tematycznych, marszów pamięci. W planach Urzędu jest odrestaurowanie chęcińskiej synagogi.* **Dr Tomasz Domański** (IPN Delegatura w Kielcach) przedstawił *Działania naukowe i edukacyjne dotyczące dziejów Żydów i relacji polsko-żydowskich realizowanych przez Instytut Pamięci Narodowej*. Referent omówił krótko strukturę IPN i wyszczególnił prace projektu na temat relacji polsko-żydowskich, którego jest koordynatorem. W wystąpieniu pojawiły się nazwiska oraz publikacje pracowników IPN, którzy badają relacje polsko-żydowskie oraz upowszechniają wiedzę o nich. T. Domański podkreślił, iż pracownicy tej instytucji zajmują się zarówno pracą naukowo-badawczą, jak i edukacją. Jako kolejny głos zabrał **Jacek Sierka** (Fundacja Pojednanie) w wystąpieniu *ZNOWU RAZEM czyli nasze spotkania z kieleckimi Żydami*. **Jacek Sierka** omówił powstanie i cele Fundacji Pojednanie. Następnie nakreślił formy działalności Stowarzyszenia, do których zaliczył wspólne spotkania Polaków i Żydów, Niemców i Żydów, Polaków i Niemców: w Polsce, Izraelu czy w Niemczech. Te spotkania mają na celu polsko - izraelskie pojednanie. **Natomiast kolejna referentka dr Justyna Staszewska (Towarzystwo Dawida Rubinowicza w Bodzentynie) wypowiedziała się na temat Powstania i działalności Towarzystwa Dawida Rubinowicza w Bodzentynie. Justyna Staszewska przedstawiła Pamiętnik Dawida Rubinowicza, jako wyjątkową i nadal niedocenianą relację 13-letniego żydowskiego chłopca z getta w Bodzentynie. Ten wstrząsający dziennik stał się podstawą do działań edukacyjnych prowadzonych przez stowarzyszenie, m.in. warsztatów dla nauczycieli i uczniów poruszających problematykę holokaustu. Następnie ks. dr hab. prof. UKSW Paweł Mazanka (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie) przedstawił Skomplikowane relacje polsko-żydowskie na przykładzie gminy Szydłów.** Referent wskazał na kilka kontekstów tych relacji, które definiowały ówczesne uwarunkowania m.in. polityczny, rodzinny, edukacyjny, ekonomiczny i psychologiczny. Warto odnotować, że referent zaznaczył, iż negatywne, jak i pozytywne zachowania (zresztą obie postawy marginalne) były spowodowane przez opresyjny system okupacji niemieckiej (odizolowanie w gettach, kara śmierci), biedę i inflację śmierci, czyli przyzwyczajenie do okrucieństwa. Znaczenie miało też wychowanie i edukacja odebrana w rodzinach, szkole i kościele lub jej brak. Na koniec prelegent wskazał, że ogół Polaków z w/w przyczyn był bierny. Regularną pomoc w gminie Szydłów świadczyły tylko 4 rodziny. Wskazał też, że prześladowania Żydów dokonywały jednostki, głównie z marginesu społecznego.

Podczas dyskusji Agnieszka Dziarmaga (Ośrodek Edukacyjno-Muzealny „Świętokrzyski Sztetl” w Chmielniku) zaapelowała o szeroki przepływ informacji między instytucjami organizującymi różne wydarzenia dotyczące społeczności żydowskiej. Wspomniała również o współpracy „Świętokrzyskiego Sztetla” w Chmielniku z IPN Delegatura w Kielcach, której efektem jest konkurs „Nasi sąsiedzi - Żydzi”.

W dyskusji wzięt udział dr Tomasz Domański (IPN Delegatura w Kielcach), który skierował pytanie m.in. do dr Justyny Staszewskiej (Towarzystwo Dawida Rubinowicza w Bodzentynie). Dotyczyło ono określenia Żydów słowem „żydki” w pamiętniku Dawida Rubinowicza. Referentka potwierdziła, że Dawid Rubinowicz w pamiętniku określał Żydów słowem „żydki” i dalej stwierdziła, że trudno posądzić autora o antysemityzm, ponieważ był dzieckiem wyznania mojżeszowego. Ks. dr hab. prof. UKSW Paweł Mazanka zapytany o przykłady księży zamordowanych przez bandy polskie za nawoływanie do pomocy Żydom stwierdził, że nie zna takowych. Prof. Stanisław Żak podzielił się natomiast z zebranymi swoimi wspomnieniami z dnia pogromu, kiedy to z drugiego brzegu Silnicy obserwował m.in. robotników z „Ludwikowa” mordujących Żydów. Na zakończenie dyskusji Włodzimierz Pedrycz (Narodowy Instytut Dziedzictwa) zwrócił uwagę na obecny stan synagogi w Chęcinach, który może nie jest zły, ale niewątpliwie wymaga remontu.

Drugą część spotkania, po dyskusji i przerwie kawowej, poprowadził dr hab. prof. UJK Jerzy Gapys (Instytut Historii UJK). Jako pierwszy wystąpił **dr Lech Frączek (Lelowskie Towarzystwo Historyczno-Kulturalne)** przedstawiając *Spółeczność żydowską Lelowa w świetle aktów stanu cywilnego*. Referent porównał społeczność polską i żydowską na płaszczyźnie demograficznej. Żydzi zawierali związki małżeńskie wcześniej niż katolicy i korzystali z instytucji swatki, młodzi przeważnie liczyli tyle samo lat. Swatka kojarzyła pary wśród osób znacznie oddalonych pod względem zamieszkania. Około 40% par pochodziło z różnych miasteczek. Rzadko zawierano małżeństwa między osobami pochodzącymi z dużych i małych miast. Katolicy zawierali związki małżeńskie później i różnice w wieku między młodymi były większe. Częściej też zawierali małżeństwa powtórne, po śmierci współmałżonka. Było to spowodowane aktywnością zawodową Polaków, gospodarstwo rolne wymagało zaangażowania i pracy kobiety i mężczyzny. Małżonkowie najczęściej pochodzili z tej samej okolicy. Następny prelegent **dr hab. UJK Mirosław Wójcik** (Instytut Filologii Polskiej UJK) przybliżył uczestnikom konferencji *Spółeczne i historyczne tło zamieszek antyżydowskich w Wodzisławiu w dniach 18-19 listopada 1918 r.* Referent przedstawił mało przebadane wydarzenia w oparciu o bogate materiały archiwalne. Zajścia miały podłoże m.in. ekonomiczne, uczestnicy okradali Żydów z majątku ruchomego. Zainicjował je herszt bandy Stanisław Kalinka vel Kuzoń, który wraz z grupą kilkudziesięciu osób w sposób zaplanowany okradał upatrzone sklepy i domy. Do bandy przyłączyły się licznie osoby z okolicznych wsi. W wyniku zamieszek zginęła jedna osoba. **Dominik Flisiak** (doktorant, Instytut Historii UJK) *wystąpił z tematem Antyżydowskie zamieszki w Kielcach z pierwszej połowy lipca 1921 roku w świetle zasobu Archiwum Państwowego w Kielcach.* Zajścia były związane z przemieszczaniem się wojsk po zakończeniu III powstania śląskiego. Żołnierze zdemobilizowani w wyniku niedostatecznej aprowizacji postanowili poszukać produktów u miejscowych Żydów i ich okraść. Do żołnierzy przyłączyły się osoby cywilne. Zaatakowani zostali policjanci próbujący przywrócić porządek. Obrady zakończył **dr Jan Główna (Muzeum Historii Kielc)** przedstawiając temat *Wnioski o wydanie dowodu osobistego przyczynkiem do dziejów społeczności żydowskiej w Kielcach przed II wojną światową.* Referent zaprezentował nowe nabytki zakupione przez muzeum, a są nimi wnioski o wydanie dowodu wraz ze zdjęciami. Wnioski zawierały m.in. dane dotyczące zamieszkania i wykonywanego zawodu. Niektóre z osób nie były dla referenta anonimowe, udało się zebrać o nich informacje dodatkowe dotyczące ich rodzin lub dalszych losów.

Po drugiej części obrad podczas dyskusji Dominik Flisiak został zapytany, czy podczas zamieszek w Kielcach zostały zaatakowane osoby wyznania katolickiego. Referent stwierdził, że oprócz policjantów nie.

Podczas konferencji zaprezentowane zostały dwie wystawy: **„Judaica w zbiorach specjalnych Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Kielcach”** autorstwa **Ewy Lewickiej i Elżbiety Woźniczki** (Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Kielcach) oraz **„Polacy ratujący Żydów w zasobie Archiwum Państwowego w Kielcach”**, której autorką jest **Iwona Pogorzelska** (Archiwum Państwowe w Kielcach). Wydarzenie objęte zostało patronatem Europejskiego Roku Dziedzictwa Kulturowego 2018 i patronatem medialnym Wojewódzkiego Domu Kultury im. Józefa Piłsudskiego w Kielcach.